

OPOZIȚIA POLITICĂ VERSUS PUTEREA ÎN SOCIETATEA TRANZIȚIONALĂ CONTEMPORANĂ

THE POLITICAL OPPOSITION VERSUS POWER IN CONTEMPORARY TRANSITIONAL SOCIETY

Ion RUSANDU,
doctor în filosofie, cercetător științific coordonator,
al Institutului de Cercetări Juridice și Politice

Rezumat: În acest studiu este descris procesul instituționalizării opoziției politice în Republica Moldova. sunt analizate formele și tipurile opoziției politice în contextul procesului politic actual. Este apreciat potențialul opoziției politice și sunt descrise unele aspecte ale instituționalizării opoziției politice în sistemul politic actual.

Cuvinte-cheie: putere, opoziție politică, democratic, partid politic, pluralism politic, cultură politică, alegeri locale și parlamentare.

Summary: The article analyzes the approaches regarding the essence of the opposition and its relations with the governing power. Based on the analysis of the factual and theoretic material, the author pleads for the institutionalization of the opposition through the elaboration of a law which would guarantee the functionality of the opposition.

Keywords: power, political opposition, democratic, political party, political pluralism, political culture, local and parliamentary elections.

Opoziția politică din Republica Moldova prezintă prin sine un fenomen complex și multicompozițional, care a trecut printr-o transformare esențială în perioada de după proclamarea independenței.

Lipsa consensului rămâne a fi „călcâiul lui Ahile” a dezvoltării și integrării europene a Republicii Moldova, având la baza atât multiplele clivaje de ordin identitar, cultural, etnic, ideologic, geopolitic, cât și ineficiența principalilor actori politici în depistarea soluțiilor care ar contribui la rezolvarea problemelor existențiale ale Republicii Moldova. Tergiversarea identificării soluțiilor în vederea depășirii crizelor sistemice, care, la mod general, sunt, în mare măsură permanente, au dus la:

- scăderea bruscă a autorității instituțiilor statale, dat fiind faptul că ele nu pot ameliora situația social-economică și combate corupția;
- creșterea nemulțumirii sociale a populației țării din cauza scăderii

nivelului de trai;

- scindarea clasei politice, care în rezultat, propune soluții diametral opuse cu privire la vectorul dezvoltării Republicii Moldova (Vest-Est).

Procesul de democratizare în Republica Moldova este unul complicat și legat de maturitatea guvernării și a opoziției politice. Vorbind despre relațiile dintre putere și opoziția politică, vom menționa că ele sunt foarte complicate, multidimensionale și multivectoriale și se schimbă odată cu timpul politic.

Începând cu anul 1991, în Republica Moldova se constituie noi interacțiuni între stat, societate și individ în cadrul sistemului politic, care sunt orientate spre valorile democratice. Un element esențial al acestui proces de interacțiune sociopolitică îl constituie formarea și funcționarea opoziției politice.

Actualmente, necesitatea cercetării fenomenului opoziția politică este determinată de derularea evenimentelor, care au loc în procesul politic actual și care confirmă faptul că opoziția politică, fiind un institut arhinesar democrației, prezintă prin sine o întregă entitate complexă, contradictorie, devenind forța motrice alături de putere pentru modernizarea țării.

Dacă să ne exprimăm în termeni kanto-hegelieni, opoziția politică este exprimarea „spiritului critic” în politică. Opoziția poate fi percepută ca reacție la procesele reale sociale, ca împotrivire, care nu este una dominantă în realitățile din societate, dar, în anumite condiții, poate deveni una dominantă.

Conform studiului efectuat de Ilie Popa, calea pentru definirea și utilizarea conceptului de opoziție a fost deschisă de politologul de origine română Ghiță Ionescu, profesor la Manchester University și London School of Economics and Political Science, președinte al Comitetului pentru Unificarea Europeană al Asociației Internaționale de Științe Politice, care în anii '60, a fost și inițiatorul și directorul revistei *Government and Opposition*. În Introducere la cartea sa despre regimurile comuniste din estul Europei *the Politics of the European Communist States*, în care tratează relațiile de la acea vreme dintre stat și societate în șapte țări comuniste, el definește astfel noțiunea de opoziție: „În sens larg, /opoziția/ este orice atitudine sau acțiune concertată, spontană sau deliberată, sporadică sau continuă, a unor grupuri anomiche sau asociaționale, sau a unor indivizi împotriva puterii existente (pentru a arăta că definiția nu este aplicabilă la ceea ce antropologii denumesc societăți „acefale”) în orice condiții și prin orice mijloace”[1].

Conform accepțiunii pe care o dă Ghiță Ionescu noțiunii de opoziție,

aceasta acoperă întreaga gamă de motive și manifestări ale conflictului politic în orice societate, ce se regăsesc „fie sub forma conflictului de interese care își are originea în fricțiunea și rivalitatea dintre grupuri în cadrul unei comunități (aceste activități se află la originea conceptului de *checks and balance* - Montesquieu le-a denumit *contre-pouvoirs*, folosite în cadrul unui regim politic democratic de opoziție împotriva partidului/alianței de partide aflate la guvernare, fie sub forma conflictului de valori”, definit de autor ca „dezacordul care își are originea logică în incompatibilitatea de opinii, viziune și credințe împărtășite de oamenii care trăiesc împreună în aceeași comunitate”[1].

Reputatul politolog de origine română definește, în continuare, și opoziția politică, drept instituție și parte a unei proceduri politice co-instituționale. Opoziția politică înseamnă, în accepțiunea sa, „un partid sau mai multe, sau o coaliție de partide politice, care pe baza unui set de valori proclamate public se prezintă în fața alegătorilor drept competitori ai puterii executive stabilite și care nu reușesc să adune destule voturi în cadrul unei consultări instituționalizate care să-i îndreptățescă să solicite voința poporului suveran” [1].

Un aport major cu privire la analiza fenomenului opoziția politică și raportului ei cu puterea l-au adus cunoscuții politologi M.Duverger, R.Dahl, G.Sartori, D.Easton, G.Almond, S.Verba ș.a.

În literatura contemporană de specialitate autohtonă fenomenului opoziția politică i se acordă, în opinia noastră, o atenție minoră. Din autorii autohtoni îi vom menționa pe C.Solomon, V. Moșneaga, I.Nicolaev, I. Bucătaru ș.a [2].

În literatura de specialitate lipsește un consens în ceea ce privește definiția noțiunii „opoziția politică”. În afară de faptul că sunt opinii de diferite și diverse cu privire la definirea acestui fenomen politic mai apare și o „piedică” de ordin legislativ: termenul „opoziției politice” nu este regimentat reglementat prin nici o lege. Comun pentru majoritatea opiniilor este următoarea accentuare:

- Opoziția politică reprezintă opunerea diferitor actori ai vieții politice (grupe sociale, mișcări obștești partide) puterii de stat, care în politica internă și externă nu ia în considerare și nu realizează interesele lor.

În calitate de coparticipant (alături de alți subiecți precum puterea politică, institute politice, unii reprezentanți ai societății civile) opoziția politică deține niște caracteristici printre care vom menționa: capacitatea organizațională, prezența intereselor, lipsa resurselor administrative,

activismul practic privind comunicarea cu electoratul ș.a.

Opoziția nu poate exista în afara puterii, ea este „conectată” la putere prin contrapunerea sa față de putere. Trebuie să constatăm că aici problema nu rezidă în opoziționalitate (nemulțumiți sunt mulți sub diferite aspecte și probleme personale), ci în faptul că opoziția se caracterizează printr-un indiciu foarte important, și anume, lupta pentru acapararea puterii.

Puterea și opoziția sunt părțile unui conflict politic, fiecare dintre care pretinde la dreptul de a reprezenta interesele majorității și să formuleze noțiunea de binele comun prin utilizarea statusului public înalt de guvernanță. Opoziția, se tratează de obicei, în sens restrâns și în sens larg. În sens larg, noțiunea în cauză se referă la aproape toate manifestările directe și indirecte de disidență și a nemulțumirilor față de regimul existent. În sens restrâns, sub opoziție se subînțelege un partid sau o coaliție de partide care speră să câștige la următoarele alegeri generale [3].

Esența termenului „opoziție” se referă la o grupă organizată de cetățeni care acționează de bun comun și sunt capabili de a se prezenta în fața electoratului ca fiind o alternativă a guvernării cu programe și politici alternative proprii.

La modul general, noțiunea „opoziție” definește un grup de persoane în societate, organizație, partid care duc politica opunerii, contrapunerii, rezistenței majorității. În aspect politic, existența opoziției înseamnă imposibilitatea intransigentă principială a unei atitudini perene față de scopurile pe care le urmărește puterea politică. În diferite sisteme politice, opoziția joacă roluri diferite. Astfel, în sistemul totalitar, puterea politică curma orice încercare a opoziției de a se organiza, dat fiind faptul că puterea politică vede în opoziție o primejdie pentru sine și un fenomen antistatal, iar în condițiile democrației opoziția este o componentă iminentă a vieții politice și sociale necesare pentru rotația la putere a partidelor la guvernare. Opoziția se caracterizează prin scopurile și mijloacele pe care le utilizează. Scopul major al oricărei opoziții este accederea la putere, la guvernare. Când este vorba despre mijloacele opoziției, se indică diferențierea lor în cele loiale și neloiale. Loială este cea opoziție care nu depășește cadrul legal în procesul luptelor politice și detestă violența în cazul dat. Neloială este cea opoziție care mizează pe metodele violente sau amenință cu aplicarea lor.

Formele de asociere opoziționantă pot fi diferite, însă printre cele mai răspândite/tipice sunt partidele politice. Partidele apar în cadrul unui proces de autorealizare a indivizilor, devenind în condițiile actuale institut

eficient în lupta pentru putere. Partidele politice sunt cel mai eficient instrument democratic al forțelor opoziționiste, prin intermediul cărora ele își rezolvă problemele lor. În afară de partidele existente mai sunt și alte forme de asociere prin care opoziția își promovează ideile și activitățile sale: blocurile politice/platformele fracțiunii, diferite organizații ale societății civile etc.

În prezent în Republica Moldova sunt înregistrate 44 de partide dintre care: 6 parlamentare, 17 extraparlamentare și 21 inactive.

În literatura de specialitate cu privire la fenomenul opoziția politică există diferite abordări. Comun pentru majoritatea specialiștilor în domeniu este perceperea opoziției politice în legătură cu activitatea actorilor politici, care în lipsa posibilității de a-și promova și afirma propriile valori, programe și decizii, fiind îndepărtați de la putere, accesul la guvernare/putere este punctul final al scopului lor major. Ca suport obiectiv pentru aspirațiile opoziției politice pot servi incapacitatea puterii de a satisface interesele tuturor grupurilor sociale, divergențele cu privire la mijloacele de realizare a acestor interese.

Opoziția politică, în opinia noastră, poate fi definită ca o grupă organizată de indivizi/cetățeni uniți conștientizat prin interese politice, valori și scopuri comune și care luptă cu guvernarea pentru a domina în spațiul politic.

Astfel, opoziția politică ia naștere atunci când ea și puterea se confruntă în atingerea scopurilor sale majore: prima să obțină puterea politică, iar a doua să o mențină cât mai mult posibil. Delegarea posibilității pentru opoziția politică de a-și expune punctul de vedere, diferit de cel al puterii, de a concura cu guvernarea ca părți egale în procesul politic – pentru voturile alegătorilor, pentru reprezentarea opoziției în organele legislative ale puterii ș.a., după cum arată experiența democrațiilor consolidate, constituie un factor de stabilitate pentru întregul sistem politic.

De aici și funcțiile opoziției politice, care sunt:

- analiza și critica puterii guvernării întru schimbarea cursului dezvoltării politice, economice și sociale a țării;
- elaborarea și promovarea programelor de alternativă ale dezvoltării societății și ale parcursului ei internațional;
- asigurarea schimbării elitei politice și a promovării noilor lideri politici.

Așadar, opoziția politică este definită prin intermediul puterii. În același timp, simpla constatare a faptului de opunere puterii și opoziției nu

este, în opinia noastră, îndeajuns. Se impune aplicarea altor indicatori care să trieze orice opunere, orice protest de opunere manifestată de opoziția politică. În acest aspect, cel mai eficient indicator este tinderea spre obținerea puterii de stat.

Cel mai firesc și esențial moment în care se reflectă cu plenitudine esența scopul și formele opoziției politice sunt alegerile, dat fiind faptul că procesul electoral din „oficiu” este un proces concurențial, adică presupune lupta între actori politici pentru o influență efectivă asupra cetățenilor și a diferitor grupuri sociale. Menținerea la guvernare sau accederea la guvernare nu este cu puțință fără a atrage electoratul după sine, fără a-i schimba convingerile și opinia. Anume prin aceste elemente se manifestă participarea/activitatea opoziției politice în procesul electoral.

Un moment crucial în mobilizarea propriilor forte pentru opoziție sunt alegerile.

Vom menționa că alegerile parlamentare ordinare din toamna (?) 2018 vor avea loc în baza sistemului mixt. Alegerile locale anticipate din municipiile Chișinău și Bălți au demonstrat cu prisosință că candidații PSRM, partidul cu cea mai mare încredere din partea cetățenilor, au pierdut lupta pentru primării. În același timp, PDM a acumulat practic toate voturile alegerilor locale anticipate din 2018 (circa 14 primării).

În ceea ce privește alegerile parlamentare din toamna(?) anului 2018, trebuie să menționăm că sondajele diferă esențial cu referire la numărul partidelor care vor accede în viitorul parlament al Republicii Moldova.

În luna mai 2018 au fost publicate rezultatele unor sondaje care au prognozat că vor accede de la 3 la 6 partide politice.

Astfel, Centrul de Cercetări Sociologice din Moldova consideră că în viitorul Parlament vor accede 4 partide: Partidul Socialiștilor din Republica Moldova vor acumula 28%, Partidul acțiune și solidaritate - 12,2%, Platforma „Demnitate și Adevăr” - 6,5% și Partidul „Șor” - 6,1%.

Sondajul Barometrului de Opinie Publică arată că în Parlament vor accede 6 partide: Partidul Socialiștilor (PSRM) cu 40%, Partidul Acțiune și Solidaritate (PAS)- 19%, Partidul Democrat (PDM)-11%, Partidul politic Platforma „Demnitate și Adevăr” (PPDA)

-7%, Partidul „Șor” și Partidul Comuniștilor (PCRM) ar acumula 6%.

Anterior, în martie 2018, Institutul Republican Internațional a publicat rezultatul sondajului său, conform căruia în parlament vor accede doar 3 partide: PSRM cu 36%, PAS – 20% și PDM – 8%.

Sondajul efectuat de către Asociația Sociologilor și Demografilor din

perioada 27 iunie-7 iulie 2018 arată că în viitorul parlament vor accede 4 partide: PSRM cotate cu 19,7%, PPDA – 15,9%, PD-13,5% și PAS – 11,1% [4].

În pofida faptului că partidele de opoziție sunt foarte diversificate (după denumirile lor) - de la socialiștii liberali până la unioniști, majoritatea lor duc lipsă de încrederea din partea cetățenilor. Considerăm că azi un partid are mai multă încredere din partea populației decât altele, asta nu înseamnă că el va fi învingătorul în următorul scrutin electoral. Alegerile locale anticipate din municipiile Chișinău și Bălți au demonstrat cu prisosință că candidații din partea PSRM, partid cu cea mai mare încredere din partea cetățenilor, în ultima instanță au pierdut lupta pentru primăriile municipiilor sus-numite.

Adoptarea noului sistem electoral (mixt) a trezit un val de critici din partea opoziției (în afara PSRM, care a votat împreună cu majoritatea parlamentară trecerea la sistemul electoral mixt) și a societății civile. Partidele de opoziție (PL și PLDM) consideră că sistemul mixt conține multe curențe în comparație cu sistemul proporțional, care a stat la baza tuturor alegerilor din ultimii 25 de ani.

De menționat că PLDM recent (iunie 2018) a înregistrat un proiect de lege privind modificarea sistemului electoral mixt, esența căruia se reduce la organizarea alegerilor a două tururi de scrutin în circumscriptiile uninominale.

Comisia de la Veneția, în persoana președintelui Gianni Buquicchio, iarăși a reiterat recent opinia că votul mixt nu este cea mai bună variantă pentru Moldova [5]

Astfel, liberal democrații vor ca desfășurarea alegerilor parlamentare în circumscripții electorale să se desfășoare în două tururi, iar candidații independenți să poată să candideze nu doar în circumscripții, dar și la nivel național [6].

Realitatea spațiului politic și ofertele din partea partidelor care se vor antrena în procesul electoral al alegerilor parlamentare din toamna(?) 2018 ne dau posibilitatea de a afirma că opoziția proeuropeană (PPDA, PAS, PLDM) se va confirma în circumscripții uninominale atât cu guvernarea autodeclarată proeuropeană, cât și cu reprezentanții opoziției alcătuite din PSRM și PN, iar PCRML va fi mai puțin vizibil în circumscripțiile uninominale.

Circumstanțele politice de a cărei configurație PDM a avut grijă din timp ca ele să capete contururi dorite (sistemul electoral mixt, creionarea

circumscripțiilor electorale, fortificarea organizațiilor primare de partid mai cu seamă la nivel de comune ș.a.) fac ca acest partid, în pofida rezultatelor diferitor sondaje, să obțină scopul scontat, pentru a se menține la guvernare.

În acest context, vom exprima opinia că puterea politică este limitată numai de ea însăși în ceea ce privește promovarea aspirațiilor sale, care țin de menținerea dominației în întreg sistemul politic. Totodată, ele vor avea și impactul necesar asupra alegerilor locale din 2019. Una din consecințele care se prefigurează din alegerile locale anticipate din 20 mai 2018 constă în faptul că are loc o „erodare” a alegerilor ca institut arhinecesar în ceea ce privește consolidarea democrației. Un indiciu elocvent în această privință constă în faptul că Consiliul Europei va expertiza Codul Electoral după evoluțiile politice care au urmat în urma alegerilor sus-numite [7].

Nu este exclus și următorul scenariu: neconformitatea la standardele europene va schimba atitudinea UE față de guvernarea actuală în persoana PDM, care pentru a-și proteja pozițiile (în cazul atitudinii intransigente din partea opoziției proeuropene) să creeze majoritatea parlamentară cu PSRM.

În concluzie, în opinia noastră, în țările tranzitorii către o democrație avansată rolul opoziției este mult mai semnificativ decât în cadrul țărilor democratic dezvoltate. Această constatare ține de faptul că, atât puterea, cât și opoziția politică trebuie să fie inițiatorii și promotorii reformelor și transformărilor în societate.

Concluzionând, vom menționa că opoziția politică este un element important în cadrul sistemului politic democrat, ea fiind garantul dezvoltării și modernizării procesului politic.

În același timp, opoziția politică, în pofida importanței pentru procesele democratice necesare pentru consolidarea societății, se confruntă la momentul actual cu probleme la capitolul încrederii din partea populației țării.

Reieșind din analizele teoretice și ale identificărilor practice, putem afirma că opoziția din țara noastră la momentul actual este neomogenă după conținutul său, fapt ce contribuie la o eventuală majorare și extindere a practicilor politice și strategii pentru a atrage după/către sine electoratul, mai cu seamă cel indecis.

În opinia noastră, factorii principali care au un impact nefavorabil asupra institutului opoziției politice în condițiile tranzitorii spre o democrație durabilă sunt următorii:

- legătura insuficientă și slabă dintre partide și societate, dintre opoziție și societate, care denotă neconcordanța intereselor acestor binomuri;
- nivelul scăzut al culturii politice a populației;

- lipsa liderilor marcanti în rândurile opoziționarilor.

Pentru a continua accentuarea situației legate de perceperea evenimentelor, vom face referire la fenomenul descris de psihologul american Martin E.P. Seligman, care se numește „neajutorarea impusă”. Este vorba de o stare în care omul nu întreprinde nici o încredere de a-și îmbunătăți situația, chiar dacă are această posibilitate. Apare acest fenomen/stare după câteva încercări nereușite pentru a influența la circumstanțele negative și se caracterizează prin pasivitate și refuz de la acțiune [8].

Hermeneutica problemelor actuale ale societății tranzitorie ne vorbește, despre faptul că cunoștințele populației despre democrație, parlamentarism, pluripartitism, valori europene vin în societatea noastră dintr-o altă realitate social-economică și politică, care este bazată pe un alt tip de relații sociale și experiență comunitară, decât ca de care noi am avut parte până la proclamarea independenței.

În acest context vom apela la conceptul despre putere al lui Pierre Bourdieu, care ne ajută să vedem rolul opoziției din alt unghi. Sociologul francez introduce în circuitul sociologic noțiunea de „habitus” sau sistemul schemelor achiziționate ale percepției și aprecierii, care s-au constituit în mod practic și care permit intercomunicarea în societate. Este îndeajuns să formezi la indivizi reprezentarea despre o ordine oarecare a lucrurilor în societate și oamenii încep să reprezinte lumea reală ca ceva firesc, adică așa cum ea „este” în ochii formatorilor. În baza acestei reflectări, Pierre Bourdieu formulează noi concepții: capitalul simbolic, violența simbolică și puterea simbolică. În acest caz sarcina opoziției constă în demolarea schemelor stabilite ale percepției și aprecierii situației [9].

Acest decalaj duce către faptul că cetățenii nu apreciază corect nivelul situativ și perspectiva dezvoltării societății pe un termen mediu sau lung.

În relațiile dintre putere și opoziția politică observăm atât deschideri către dialog, înțelegere și spirit de colaborare, cât și luptă acerbă și concurență.

O altă concluzie care reiese din analiza relațiilor dintre putere și opoziție politică ține de faptul că partidul de guvernământ/majoritatea parlamentară nu și-a format o strategie „civilizațională” democratică cu privire la opoziția politică din țară, care ar atrage opoziția politică pe orbita conlucrării întru realizarea reformelor atât de necesare țării în toate domeniile, și, mai cu seamă, în justiție.

În același timp și opoziția ar trebui să-și formeze noi abordări față de putere, nu neapărat pedalând numai pe critică și nu arareori pe populism.

Până în prezent opoziția politică din Republica Moldova nu a devenit încă un mediator între societate și putere, ce ar contribui la realizarea intereselor majore comune ale cetățenilor. Populația țării nu prea are încredere în partidele politice, lucru demonstrat de alegerile parlamentare din 2014, dovadă fiind rata mare de absenteiști.

Constatăm că relațiile dintre putere și opoziție nu au devenit până la ora actuală stabile și clare. Anume această instabilitate duce mereu la creșterea dispoziției de protest în țară.

Considerăm oportun de a instituționaliza juridic opoziția (parlamentară și extraparlamentară), adică de a elabora și adopta o lege specială, care ar confirma statutul său legitim. Lege în care vor fi definite esența și rolul opoziției și garanțiile legale ce vor asigura activitatea ei.

Unul dintre factorii majori care indică „slăbiciunile” opoziției politice (mai cu seamă cea de dreapta) constă în lipsa unor structuri organizaționale mature la nivel local, baza electorală insuficientă, concurența neloială din partea partidului/partidelor de guvernământ.

Tot aici vom menționa că și sistemul electoral cu pragurile înalte de accedere în parlament de exemplu, a partidelor politice nu favorizează opoziția, care este nevoită să se descurce în cadrul jocului impus de partidul/partidele de guvernământ.

În opinia noastră, societatea civilă ar trebui să aibă misiunea de a diminua absentismul politic și social, de a facilita conștientizarea necesității participării la procesul definirilor politicilor orientate spre determinarea vectorului dezvoltării țării și societății conform normelor democratice. Constituirea societății reprezintă prin sine un vector valoric multidimensional civilizațional, dat fiind faptul că relațiile cetățean-stat-societate civilă devin importante pentru depășirea crizelor de orice gen social, contribuie la modernizarea Republicii Moldova din perspectiva valorilor europene și general-umane. Evoluția evenimentelor din ultima perioada au arătat că opoziția politică devine un actor mult mai maturizat (prin formele de manifestare și cerințele față de guvernare), ce derivă din potențialul conflictului politic și din atragerea electoratului de partea sa prin abordarea problemelor stringente ale populației, care s-au amplificat din cauza crizei economice și a nivelului scăzut de trai.

Studierea opoziției politice din Republica Moldova este actuală și din punctul de vedere al noutății, prospețimii, dat fiind faptul că ea se constituie, se formează în timpul real prezent. Apar noi actori, noi programe, apoi unii/ unele dispar, revin cu noi cerințe ș.a.m.d. pe întregul parcurs al

perioadei de independență.

Unul dintre factorii majori care indică „slăbiciunile” opoziției politice (mai cu seamă cea din dreapta) constă în lipsa unor structuri organizaționale mature la nivel local, baza electorală insuficientă, concurența neloială din partea partidului/ partidelor de guvernământ.

Tot aici vom menționa că și sistemul electoral cu pragul său înalt de accedere în parlament nu favorizează opoziția, care este nevoită să se descurce în cadrul „jocului” impus de guvernare.

Referințe bibliografice:

1. Popa Ilie, Ionescu Ghiță. Deschizător de drumuri în teoria politică a opoziției. Vezi: <http://www.punctulcritic.ro/ilie-popa-ghita-ionescu-deschizator-de-drumuri-in-teoria-politica-a-opozitiei.html>
2. Solomon Constantin, Enea Viorel Vezi: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/6.PutereasiopozitiainalegerileparlamentaredinRepublicaMoldovasidinRomania.pdf Mosneaga V., Nicolaev I., Bucataru I: interacțiunea dintre puterea politică și opoziția în contextul transformărilor democratice: dimensiuni teoretico-metodologice. În: Moldoscopie (probleme de analiză politică), 2013, nr.2(LXI), p.139-147.
3. Бромхед П. Эволюция британской конституции. Москва: Юридическая литература, 1978. 332 с.
4. <http://agora.md/stiri/43930/sondaj-psrm-pas-pdm-si-ppda-intra-in-viitorul-parlament-potrivit-asociatiei-sociologilor-si-demografilor>.
5. <https://www.timpul.md/articol/presedintele-comisiei-de-la-Venetia-votul-mixt-nu-este-cea-mai-buna-varianta-pentru-Moldova>.
6. <https://unimedia.info/stiri/video-PLDM-cere-modofcarea-sistemului-mixt-liberal-democratii-propun-ca-aloegerile-in-circumscripții-uninominale-sa-se-organizeze-in-doua-tururi>.
7. <http://www.basarabia.md/evoluțiile-politice-din-Republica-Moldova-discutate-de-premierul-pavel-filip-si-secretarul-general-al-consiului-europei>.
8. Melamed Iulia. Otvikšie. <https://www.gazeta.ru/comment/column/melamed/0884050shtml?update>.
9. П. Бурдые. Структура, габитус, практика. <http://www.old.jourssa.ru/1998/2/4bourd.html>. Социология политики. Москва: Logos, 1993.